

MELONTA

Antero Rautio

“Palkoveneellä pitkin ja poikin Suomea”

Suomessa vesitiet ovat aina olleet tärkeitä. Jos hyvin kaukaisista ajoista aloitetaan, niin esi-isämme liikkuvat haapioilla, ruuhilla ja veneillä sekä asuivat mielellään vesistöjen tuntumassa. Samoin teemme me nykyisetkin asukkaat. Järvet, joet ja meri ovat osa luonnollista, itsestään selvää asuinympäristöä. Lisäksi monille meistä vesistöt liittyvät muodossa tai toisessa vapaa-ajan viettoon. Kuka kalastaa, veneilee, puuhailee mökillä, loikoilee rannalla, saunoo... kyllähän te tiedätte. Selvää on myös, että melonnan – erityisesti retkimelonnan – harrastajille Suomi on sopivaa seutua.

Tästä pääsenkin sopivasti suomalaisen kotimaan matkailun uranuurtajan, matkakirjailijan ja Suomen Matkailijayhdistyksen perustajiin kuuluvan filosofian tohtorin, todellisen valtioneuvoksen August Ramsayn (1859-1943) elämän vaiheisiin. Melonta “palkoveneellä” oli yksi hänen mielenkiintonsa kohteista. Hän risteili kanootillaan 1880-90-luvuilla Suomen vesireiteillä ja kirjoitti niistä opaskirjan Kesämatkoilla Suomessa (Werner Söderström, 1891).

Ramsayn mielestä Suomi oli melojalle varsinainen luvattu maa. “Peninkulmittain voidaan laskea pitkin vesistöjä järvestä järveen, maan sulkematta tietä, ja jos tahdotaan siirtyä vesistöstä toiseen, niin on vesiä jakava harju melkein kaikkialla kapea: lyhyt alusten kuljetus maata myöten avaa taas uusia kulkuväyliä. Kartan mukaan voidaan suunnita lukemattomia matkateitä; missä vain näkyy vettä, kuinka kapeaa ja mitätöntä hyvänsä, kaikkialta kanoottimies pääsee soutelemaan.”

Ramsay kertoo kirjassaan retkistään Järvi-Suo-

Antero Rautio

Toimittaja (eläkkeellä)

Toimittanut ja kirjoittanut kotimaan retkeilyoppaita,
viimeksi Retki Stadissa (Edita, 2008)

Vuoden 2005 Suomi Meloo -tapahtuman viestinviejiä kanooteissaan
(Kuva: Suomen Latu / Antero Aaltonen)

men monilla vesireitillä. Meloja palkoveneessään oli vielä erämaan tuntuisilla vesireiteillä outo kuljija. Hän näki monia rauhallisia ja luonnonkauniita seutuja jos kohta myös tiukkoja koskipaikkoja. Rautalammella tuli vastaan ”koko laivasto kirkkoveneitä”, joissakin yöpymispaikoiksi valituissa rantataloissa oli syytä pelätä ”eläviä” eli luteita ja torakoita ja Kymijoella piti varoa jatkuvasti uomassa kulkevia tukkeja.

Kirjassaan hän luettelee Suomen melontaan sopivat vesistöt ja niiden reitit 12 ryhmänä: Lohjan vesistö, Hämeenlinnan ja Tampereen väliset järvet, Tampereen pohjoispuoliset järvet, Kokemäenjoki, Kymijoki, Mäntyhajun vesistö, vesistöt Jyväskylän pohjoispuolella, Valkialan vesistöt, Vuoksi, Nevajoki ja Saimaan vedet. Niiden myötä Suomi tuli tutuksi todella pitkin ja poikin.

Luettelon viimeisenä ryhmänä oli reitti ”Viipurista Poriin sisämaitse”. Sen kohdalta Ramsay toteaa: ”Tämä matka vielä mainittakoon, oikein valaistak-

seen kanootin käytöllisyyttä sisämaan matkoilla, sillä koko tämä matka voidaan soudella kanootilla päästä päähän ilman muuta maitse kuljetusta kuin koskien ja niiden rakennettujen laitosten ohitse”.

Tässä yhteydessä kannattaa myös todeta, että Ramsay oli kirjailijana ahkera. 1890-luvulla häneltä ilmestyivät *Kesämatkoilla Suomessa* -kirjan lisäksi patikkaretkeilijöille tarkoitettu *Jalkamatkoilla* ja koko Suomen matkakohteita ja -suuntia esittelevä *Suomen matkaopas*.

Paanajärvelle ja takaisin

Ramsayn palkoveneoppaan julkaisemisen aikoina Kemistä lähti myös kolmen innokkaan retkeilijän ryhmä veneellään kohti Kuusamo. Aluksi soudettiin Kemijokea pitkin Pirttikoskelle, josta käännettiin reitille Aittojoki, Korojoki, Kitkajoki, Oulanjoki ja Paanajärvi. Todettakoon, että Paanajärvi sijaitsee nykyisin itärajamme Venäjän puolella Kuusamon

kohdalla. Takaisin palattiin Kuusankijoen ja Kuusamon kirkonkylän järvien kautta ja edelleen Iijokea pitkin.

Yksi retkeläisistä, Arvo Korhonen, kirjoitti kuuden viikon pituisesta retkestä ajankuvauksen ja retkioppaan *Veneellä poikki Suomenniemen* (Otava, 1895). Kirjoittajan kumppanit esiintyivät kirjassa vain tohtorina ja insinöörinä, vene oli ristitty ”Täräykseksi”.

Varsinkin menoreittiin kuului jokien lisäksi monia lampia ja järviä, niiden joukossa avara Kitkajärvin, sekä pikkupuroja, ja koskia niin myötä- kuin vastavirtaan ja hankalia maataipaleita. Kaikkiaan meno- ja paluureitin varrelle osui yli kaksisataa koskea, noin kolmekymmentä isompaa tai pienempää järveä sekä kaksikymmentä maitse kuljettavaa osuutta.

Retkeilijät joutuivat muutamissa kohdin kysymään neuvoja reitin kulusta paikkakuntalaisilta. Posion sydänmaillakin Koppelo-Pernuun 80-vuotias vanha isäntä ihmetteli retkeläisten reitin valintaa. ”...enkä moista ole vielä koskaan kuullut...ei sitä ihmisijässä ole koskaan tapahtunut eikä tapahu vastakaan, että kukaan ainoastaan huvin vuoksi tuomosta matkaa tekisi...”.

Niinpä niin! Kanootilla ja soutuveneillä retkeilevät arvostavat edelleenkin Täräyksellä matkanneiden retkeläisten reitin valintaa sekä retken suoritusta. Moni meistä on etsinyt Täräyksen ryhmän reitin tämän kartoista ja toivoo toden totta joskus pystyvänsä samaan.

”1800 kilometriä järvi- ja koskireittejä”

Epäilemättä melonta ja sen myötä melontaretkeilykin ovat kuuluneet aina Suomen Matkailijayhdistyksen toiminnan piiriin. Retki- ja reittikuvaukset olivat yhdistyksen lehtien vakiosisältöä ja harrastus huomioitiin yhdistyksen julkaisemissa kirjoissa. Omalta kohdaltani sain tuntuman sokkeloisten vesistöjen moniin reitteihin Martti Heleniuksen ja Kari Ovaskan toimittamasta *Melontareittioppaasta* (Suomen Matkailuliito ry, 1988), jossa luvattiin esitellä ”1800 kilometriä järvi- ja koskireittejä”. Niin siinä tehtiinkin. Sen sivuilla melottiin Suomea taas pitkin ja poikin – eteläisin kohde oli Saavajoki Karkkilassa, pohjoisin jokireitti Utsjoella. Jokireittien kohdilla oli myös koskenlaskijoiden kaipaamat nuotit eli moni joki esiteltiin näin koski koskelta.

Myöhemmin osallistuin Seppo J. Partasen kanssa Suomen retkeilyoppaan ja Melontareittioppaan uusien painosten suunnitteluun ja toimittamiseen. Ensimmäinen uuden muotin mukaan tehty Suomen retkiopas ilmestyi 1993 ja Melontareittiopas 1996. Tarkoitus oli julkaista näistä uusi painos aina noin kahden-kolmen vuoden välein. Näin tehtiin ja jossain vaiheessa kustantajaksikin vaihtui Editat. Toistaiseksi viimeisin Melontareittiopas ilmestyi 2004. Sen mukaan Suomen melontareitit levittäytyvät kutakuinkin tasaisesti Tammisaaren saariston kansallispuiston ja Inarijärven välille. Suomen retkeilyopas jatkaa vielä taivaltaan uusien tekijöiden kanssa.

Melontareittioppaissa esiteltiin jo tunnettujen reittien, esimerkiksi Väliväylän, Kuhmon reittien ja Vaikkojoen, lisäksi myös uusia ja erikoisesti niitä joiden varsilla oli palveluja kanoottiluiskien, tulenpaikkojen ja laavujen muodossa. Monien reittien kohdalla oli käynnissä niin varsinaiseen reittiin kuin sen palvelutarjontaan liittyviä hankkeita. Asialla olivat kunnalliset ja maakunnalliset toimijat, joista monet anoivat, ja saivatkin, EU-rahaa esimerkiksi jokiuoman kunnostamiseen ja kalakannan hoitoa varten. Siinä sivussa muistettiin myös melojia vaikkapa reitin kulkua, palveluja ja koskikohtia kuvaavalla kartalla.

Melontareittioppaiden tekstien kanssa kiersin Suomea pitkin ja poikin ehkä laajemminkin kuin Ramsay aikanaan palkoveneellään. Surullista oli, että maailman pisimmäksi luonnehdittu sisävesien melontareitti, Savoncelän Melontarengas, ei noussutkaan maailman maineeseen. Vuoden 2004 Melontareittioppaassa siitä ei enää ollut mainintakaan. Mutta eihän 360 km pituinen vesireitti mihinkään häviä, sillä siellä Savoncelällä se on edelleenkin kaikkien halukkaiden käytettävissä. Palvelut sen varrella eivät ehkä enää ole niin monipuoliset kuin ennen. En tiedä edes onko sen reitistä julkaistu 26-sivuinen karttaopas 1:50.000 *Melontaseikkailu Järvi-Suomessa* enää myynnissäkään.

Sen kuitenkin huomasi, että jo Ramsay avasi aikanaan monille lukijoilleen aivan uuden maailman. Hän viritti kirjassaan ajatuksen hitaasti matkustamisesta. ”Nopealla höyrylaivamatkalla näitä järviä pitkin ei myöskään opita tuntemaan näitä seutuja, siihen täytyy panna runsaammin aikaa”. Totta; kanootti on kulkuväline, jolla retkeilijä kiiruhtaa aina hitaasti.

Tunnelmakuva Täräys-veneellään poikki Suomenniemen matkanneiden yönvietosta Saarikosken partaalla Veneellä poikki Suomenniemen (Otava, 1895)

Hauskaa saa ja pitää olla!

Melontaretkeilyn kannalta katsoen Suomea on kierretty siis reilun vuosisadan ajan suuntaan jos toiseenkin. Erityisen merkittävää retkimelonnalla on kuitenkin Suomen Ladun, Suomen Kanoottiliiton ja Lahden Vesisamoilijoiden vuonna 1985 käynnistämä *Suomi Meloo* -kanoottiviesti. Koko viesti-idean takana oli alun perin tamperelainen kuntourheilija Jouko Isometsä. Ensimmäisen viestin tukijoiden joukossa olivat muiden muassa Matkailun Edistämiskeskus, Seura-lehti ja reitin varren kunnat.

Suomi Meloo -kanoottiviesti on kaikille melojille ja vesiretkelijöille avoin aina kesäkuussa melottava kuntotapahtuma. Siihen osallistuvat joukkueet kuljettavat valitsemaansa viestikapulaa ennalta määrättyä reittiä ja aikataulua seuraten. Joukkueita voivat muodostaa muun muassa urheilu- ja retkeilyseurat sekä esimerkiksi työpaikka- ja kaveriporukat.

Joukkueisiin kuuluu vähintään viisi jäsentä ja melojia vaihtamalla viesti on vaihtotaukoja lukuun ottamatta liikkeellä yhtäjaksoisesti kuusi vuorokautta. Reitin pituus on noin 650 km

ja viestiä viedään johtokanootin perässä kuuden-seitsemän kilometrin tuntivauhdilla. Lepäävät joukkueiden jäsenet siirtyvät vaihtopaikasta toiselle huoltoautoilla.

Melonnan kuntotapahtumana viesti on lajissaan maailman suurin. Osanottavia joukkueita on sadan kieppeillä ja melojia noin tuhat. Tapahtuman merkittävyyttä lisää se, että paikallisesti viestinviejien joukkoon liittyy niin sanotuilla yleisön osuuksilla myös muita melovia tai soutavia retkeilijöitä. Matkaa ei tehdä kuitenkaan ”hampaat irvessä ja pipo tiukalla”, vaan hymyillen ja vapautuneesti sekä liikunnasta ja maisemista nauttien. Viestiin liittyy matkan varrella myös erilaisia juhlia ja tilaisuuksia.

Jo järjestettyjen 26 viestin myötä merkittävimmät Suomen läpi länsi-itäsuunnassa ja Keski-Suomesta Suomenlahdelle kulkevat vesireitit on melottu jo ainakin kertaalleen. Lisäalasta on melottu Kotkaan, tosin eri reiteillä, kuusi kertaa. Jos reitit piirrettäisiin samalle kartalle, niin viestiä on viety koko lailla kattavasti Oulun eteläpuolisissa vesistöissä. Esimerkiksi vuoden 2010 viestin lähtöpaikka oli Hämeenlinnan Lammilla ja maali Porissa. Porin ohella myös moni muu rannikkokaupunki on toiminut jo viestin maalina. Helsingin kohdalla tämä tapahtui vuonna 2000, jolloin Mikkelistä lähteneet viestinviejät ilmestyivät Töölönlahdelle Helsingin keskustan tuntumaan.

Alkuperäiskuvitusta kirjasta A. Federley: Kesämatkoilla Suomessa (Werner Söderström, 1891)

